

## **Székely Zoltán**<sup>773</sup>: A Brit-szigetek rendvédelmének kapcsolata a kontinens rendvédelmi modelljeivel

*Absztrakt: Hazánkban a nemzetközi összehasonlító rendvédelem-történeti kutatások száma csekély, emiatt egyfajta analógia alakult ki arra vonatkozóan, hogy a rendvédelem ugyanúgy két, kontinentális és angolszász típusból áll, amelyek külön-külön fejlődtek, mint a jogrendszer. Jelen tanulmány a rendvédelem tekintetében cáfolja ezt a megközelítést, mégpedig úgy, hogy két történelmi korszakban (középkor, korai újkor) létrejött rendvédelmi modellek tekintetében párhuzamosan mutatja be az európai kontinens és a Brit-szigetek területén történő működésüket, kihangsúlyozva a közös vonásokat. Egyúttal felhívja a figyelmet arra is, hogy a sikeres rendvédelmi modell nem a politikai akarat vagy a jogi berendezkedés, hanem a társadalom működéséhez való igazodása által válik sikeressé.*

### **Bevezetés**

A pontosság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a Frank Birodalom i. sz. 840-től már csak nevében létezett egységes birodalomként, valójában megkezdődött a három, alcímben zárójelben említett állam kialakulása, de rendvédelem-történeti szempontból az ott működő modellek közötti különbségek csak később jöttek létre. Szintén érdemes kiemelni, hogy Anglia területe nem kizárólag a Brit-szigetekre koncentrált, ez utóbbi helyzet csak a százéves háború végére, jóval a vizsgált időszakot követően alakult ki.

### **Rendvédelmi modellek a középkorban és a korai újkorban Középkor –a közösségi kényszerítéses modell**

#### **A közösségi kényszerítéses modell és történelmi előzményei**

Az időszámításunk szerint 376-tól 800-ig (illetve álláspontom szerint a magyarok révén 955-ig) tartó népvándorlással együtt járó hódító és rabló hadjáratok miatt a szervezett rendvédelmet legalább részben megoldó római katonai egységek felbomlottak vagy szétverték őket, a dezertált vagy csatatérről elmenekült katonák sokszor saját ellátásuk érdekében a rendfenntartás helyett fosztogatni kezdtek. A fenti időszakban lezajlott intenzív és erőszakos népvándorlás (szilárd álláspontom, hogy napjainkban is zajlik egy népvándorlás, csak – egyelőre - kevésbé erőszakos módon) jelenlegi ismereteim alapján legalább kettő hullámból állt. A népvándorlással legkevésbé érintett terület a földrajzi fekvéséből adódóan a brit szigetvilág volt, bár érdemes megjegyezni, hogy feltehetően az angolok maguk is az Angeln germán törzs révén érkeztek a főszigetre. A képhez persze hozzátartozik, hogy ugyanakkor britek is települtek át a kontinensre, az akkor még Armoricanak nevezett, később róluk Brétagne-re keresztelt félszigetre, ráadásul több hullámban. Emiatt egészen a második hullám végéig nem volt lehetőség arra, hogy konszolidált államok jöjjenek létre az érintett területeken, amibe gyakorlatilag a bizánci területek kivételével egész Európa beletartozott. Így ezen időszakból államilag szervezett rendvédelemként csak a bizánci rendvédelmet tarthatjuk számon, ugyanakkor alább bemutatom a rendvédelmi szervezetnek nem nevezhető, mégis valamilyen szinten irányított rendvédelmi tevékenységet, a közösségi kényszerítéses modellt. Ez a modell egyébként hazánkban is jelen volt, valószínűleg a honfoglaláskor az itt élők már ezt alkalmazták.

Lényege, hogy az adott területen a rend fenntartása a lakosság felelőssége volt, melynek keretében személyes közreműködésre kényszerítették, sikertelenség esetén pedig kollektív büntetéssel

<sup>773</sup> Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, [info@jogtanar.hu](mailto:info@jogtanar.hu)

sújtották. A kényszerítéses modellt a polgárőrségi modelltől a rendvédelmi tevékenység kényszerített volta, a római modelltől a katonai jelleg hiánya, a csendőrségi és rendőrségi modelltől pedig a saját költségen való tevékenykedés (személyes közreműködés) választja el.

Egyébiránt közbevetném, hogy akkoriban az etnikai hovatartozás korántsem volt annyira kötött dolog, mint azt a nacionalizmus és a romantika korabeli szerzők állították. Legújabb kutatások szerint a törzsi hovatartozás „egzisztenciális” kérdés volt (a szó legszorosabb értelmében). A családok és nemzetiségek „etnikai hovatartozása megélhetési jellegű volt [situational ethnicity]”. Ezzel magyarázzák, hogy egyes törzsek nyom nélkül eltűntek vagy bizonyíthatóan különösebb ellenállás miatt beolvadtak másokba, szokásaik egy részének megőrzése mellett. Ennek azért van az én kutatásom szempontjából jelentősége, mert amikor a Brit szigeteken lassan elkezdett újraformálódni a rendvédelem, akkor az első, nem római eredetű megjelenési formái nagy valószínűséggel olyan elemek voltak, amelyeket a vándorlás során megőriztek, tehát így sejtésünk lehet a népvándorlás korában működő (brit és normann) rendvédelemről is.

Az, hogy a napjainkban elkülönült bírói hatalommal kapcsolatba hozható, reparatív büntetésekről a rendvédelemmel kapcsolatban írok, az nem tévedés vagy téves besorolás eredménye. A középkorban még ismeretlen volt a rendvédelem és az igazságszolgáltatás (sőt ismereteink szerint általában véve a hatalmi ágak) szétválasztása is, ezek a funkciók egybe tartoztak. Álláspontom szerint egyébként a rendvédelemnek, beleértve valamennyi rendőri szervet, napjainkban az igazságszolgáltatásnál, mint hatalmi ág nál lenne a helye, mert például hazánkban jelenleg a végrehajtó hatalmi ág alá tartoznak, s mint ilyen, pártatlan és politikamentes, az éppen kormányon lévő politikai erő befolyásától mentes működésük de facto lehetetlen. Visszatérve a középkori közösségi kényszerítéses modellhez, az alábbiakban Anglia, a Frank Birodalom és Magyarország korabeli közösségi kényszerítéses modelljét kívánom bemutatni.

### **A közösségi kényszerítéses modell Angliában**

Angliában, akárcsak a legtöbb angolszász államban a népvándorlás kora után dokumentáltan a közösségi kényszerítéses rendvédelmi modellt alkalmazták, melynek megnevezése „frankpledge” volt, azaz frank (típusú) szerződés, fogadalom. Eredeti neve frith-borh (szó szerint eskü a békére), egyes források szerint Angliai bevezetése II. Knut király által történt 1035-ben, más források szerint Hódító Vilmos vezette be 1086-ban. Végül a rendvédelem-történet angol kutatói kompromisszumot kötöttek és 1066-ra tették a rendszer bevezetését. Saját véleményem, hogy a rendszer már korábban is működött, ugyanis Edgar angol király 959-975 között rendelkezett a rendszer működésének szabályozására (és nem létrehozására). Ebből én arra következtettem, hogy a frankpledge jóval korábban létrejött, valószínűleg a normannoknak, a frankoknak, esetleg más népvándorlás korabeli népeknek is hasonló megoldásai lehettek a rend fenntartására. Lényege, hogy a főurak kivételével a közösségek közrendért való felelőssége egyetemleges volt, ezért minden férfi lakosnak a felelősségben osztoznia és a rendvédelmi feladatokban részt vennie kötelező volt. Feltételezem, hogy ez a római katonai demokrácia szemléletén alapul, ahol ugyebár a centuriákban, azaz századokba szervezett lakosok együtt kellett szolgálatot teljesítenek, ezt nagymértékben utánozza a frankpledge angol rendszere. Úgynevezett „tithings” azaz dézsma (tized) nevű kerületekbe osztották a 12 év feletti férfi lakosokat, valószínűleg azért mert ez akkoriban (római hagyomány szerint) közigazgatási és adózási szempontból egyaránt alapegységnek számított. A tithinget egy tithingman vezette, ezeket az egységeket századokban szervezték, amelyeknek rendészeti és igazságszolgáltatási feladatuk egyaránt volt. A századokat (hundreds) megyékbe (shire) szervezték, melynek az élése a shire-reeve állt (ebből ered a későbbi sheriff kifejezés). Ez a megoldás a 10. században már biztosan működött és a 15. századig élt, amíg teljesen fel nem váltotta a normann megszállás után az 1252-es Assize of Arms nevű törvény által létrehozásra került a constabulary rendszer, ami tulajdonképpen szintén e modellbe tartozott: a constabulary nem kapott fizetést, legfeljebb természetbeni ellátást. Utóbbi később a justice of the peace nevű tisztviselők alárendeltségében már a korai rendőrségi modell

része lett. A frankpledge keretében működő egységek nem állandóan szervezettek voltak, ha valaki bűnözőt látott, kiabálnia kellett és mindenki kötelessége volt üldözőbe venni, különben megbüntették (hue and cry). Nyomozó hatóság, mint olyan nem létezett (az akkuzatórius büntetőeljárás csak később alakult ki), az istenítélethez szükséges próbához inkább pap kellett, mint bűnügyi nyomozó.

A rendszer továbbélése napjainkban a feljelentési kötelezettségben és a rendőrség részére történő állampolgári segítségnyújtásban érhető tetten (ez országonként eltérő, de a lakosoknak szükség esetén javaikat, eszközeiket – természetesen kártalanítás fejében – a rendőrség rendelkezésére kell bocsátaniuk). Angliában is létezett az úgynevezett Wergild rendszer, melyet a száli frank jogból emeltek át, lényege, hogy a thalio elv helyett a sérelemért a sértettnek és a koronának kompenzációt kellett fizetni, általában pénzben. Edward angolszász király 920-ban törvényben határozta meg a Wergild mértékét, például a király Wergildje 30,000 thrymsas, ma nagyjából 18 millió forintnak megfelelő összeg volt, míg egy ceorl (karl) azaz közrendű szabad 266 thrymsast azaz nagyjából 160.000 forintot ért.

### **A közösségi kényszerítéses modell a Frank Birodalomban (Németország, Franciaország és Olaszország)**

A Római Birodalom bukása és a népvándorlás első hulláma után, I. Clovis időszámításunk szerint 498-ban történt megkeresztelkedése végül nem vezetett el a kívánt állami konszolidációhoz. A második hullámot követően pedig sem a Meroving-dinasztia sem a Karoling-dinasztia nem fordított kellő erőforrásokat szervezett rendvédelem kialakítására, inkább a feudális rendet valósították meg, amelyben a közbiztonságot elsősorban az adott terület felett pallosjogot gyakorló hűbérúr és fegyveresei biztosították, ha éppen nem valahol távol háborúztak, az emberéletet pedig sok mással együtt egyszerűen beárzták. Erről az I. Clovis idején írásba foglalt Lex Salica azaz a száli (frank) törvények „Wergild” azaz fejpénz intézménye tanúskodik, melyet az angolok, sőt a magyarok is alkalmaztak.

Gyakorlatilag államigazgatás a legalább 10 millió lakosú, 1.112.000 négyzetkilométeres területen Nagy Károly császár előtt nem létezett, a közigazgatást alapvetően a hűbéri és a rokoni, vallási illetve a felbomlóban lévő törzsi-nemzetségi viszonyok befolyásolták. A bűnözés visszaszorítását a kollektív felelősség elvével kívánták elérni, így itt is létrejött az Angliában írásban is dokumentált, fent ismertetett „frankpledge” intézménye, azaz a közösségi kényszerítéses rendvédelmi modell. Az eltérés annyi volt, hogy nem tithingekbe szervezték és shire-reeve irányítása alá rendelték a lakosságot, hanem előírták, mekkora településnek hány őrre kell, hogy legyen. Bár I. Clovistól kezdődően bevált szokás volt úgynevezett missi kiküldése, ami tulajdonképpen a központi igazgatás egyfajta követeként (a királyi biztos rendszer korabeli megfelelőjeként) próbálta a helyi földesuraknál a központilag elvárt magatartást kicsikarni. Ezek a személyek császári meghatalmazottként, mai szóval kormánybiztosként jártak el, a velük szembeni fegyveres ellenállásért halál járt, a missi sérülése vagy halála esetén háromszoros „Wergild” járt érte a száli frank törvények szerint, kvázi a mai hivatalos személy fokozott büntetőjogi védelmének akkori megfelelőjeként.

### **A közösségi kényszerítéses modell Magyarországon**

Mivel a nomád magyar államnak római katolikus berendezkedésű (királyi) magyar állammá történő átalakítását időszámításunk szerint 1000-tól, I. Szent István királyunk megkoronázásától számítjuk, ezért az addigra „kiforrott” théma-rendszer (vármegyarendszer), a közösségi kényszerítéses modell és a száli frank törvények is részben recipiálásra kerültek, nagy valószínűséggel elsősorban a dinasztikus kapcsolat miatti bajor illetve bizánci hatás következtében. Például a száli frank törvényekből ered az agnát primogenitura (apai ágon születési sorrend, majd anyagi ágon születési

sorrend) öröklési rendszer (pontosabban ez a száli frank törvények szerinti patrilineáris örökséggel kiegészített változat), amelyet az Árpád-ház alkalmazott. Esetünkben viszont érdekesebb a „wergild” intézménye, amely már I. Szent István törvénykezésében is megjelent, például a mai hirtelen felindulásból elkövetett emberölésnek megfelelő „történésből esett emberölés” esetén a „wergild” 12 arany volt. A szándékos emberölést száztíz arannyal büntették (tehát a privilegizált eset megléte ezeréves hagyomány), ráadásul itt már nem csak a rokonok, hanem az egész társadalom felé is fizetni kellett, továbbá a bűnügyi költséget is az elkövetőre rótták (50 arany a rokonoknak, 50 arany a kincstárnak, 10 arany a bírónak). A Szent István korabeli aranypénzről nincs pontos adat, de a Károly Róbert király által veretett aranyforintok értéke a szintisza arany 2014.07.30-i értékén számolva 34.080 forint (kb. 100 EUR) darabonként. Könnyű kiszámolni, hogy a száztíz aranyas „Wergild” 3.748.870,- azaz hárommillió-hétszáznegyvennyolcezer-nyolcszázhetven mai forintnak felelt meg (a nemesfém mostani értékén számolva alacsonyabb értéket kapunk, mint egy-egy érme gyűjtői árfolyama, egy Ottó-féle dénárért például több mint másfél millió forintot kérnek, de a gyakoribb érmeiket sem lehet megkapni 50-60 ezer alatt). Egyébként ezen összeg abban a korban nemesfémtartalmának mai értékénél jóval többet ért, például másfél arany volt egy vértés évi zsoldja, egy aranyba került egy disznó, 4 aranyba egy ló. Helytelen tehát az az állítás, hogy a középkorban semmit nem ért az emberélet. Rámutatnék, hogy Magyarországon ekkoriban egyrészt nem tettek különbséget a szabadok között aszerint, hogy mi volt az áldozat rangja (a szolgákra azért más tételek vonatkoztak), másrészt egy közrendű szabadért Angliához képest több mint huszonnégy-szer annyi pénzt kellett fizetni, míg egy püspökért harmadával kevesebbet. Ez az intézmény a nőkre is vonatkozott. A feleség megölésénél viszont a „büntetési tétel” a férj rangjától függött (a missi háromszoros wergildjéhez hasonlóan, csak fordítva), ispánnak ötven tinót, vitéznek 10 tinót, közrendűnek 5 tinót (a tinó nagyjából 1:1 váltási arányban volt az arannyal) kellett fizetnie, ha megölte asszonyát (tehát az a tapasztalat, hogy minél gazdagabb az ember annál drágább a „válás”, nem új keletű dolog). Ugyanakkor tetten érhető a talio elv fennmaradása is, például a karddal történő emberölés minősített (fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett) esetnek számított és kard általi halál járt érte. A fentiekből látszik tehát, hogy hazánkban is a bajor közvetítéssel átvett frank minta szerint működött a rendvédelem, pontosabban nem működött, hiszen mindenki maga kereste az igazát, habár bizonyos eljárási szabályokat, például házkutatás tartására vonatkozót, törvénybe foglaltak (ugyanis bárki, aki kereste lopott tárgyát, átkutathatott akár egy egész falut is). Szent László király törvényei ugyan említenek „öröket” de feltehetően nem rendvédelmi célú, hanem katonai testületről van szó, akik legfeljebb esetileg teljesítettek rendvédelmi feladatokat. Ugyanitt szerepel viszont „a király követe” kifejezés ami arra utal, hogy a frank missi rendszer Magyarországon is működött. Végül, e fejezetben egyértelmű utalás található a falu, mint közösség rendvédelmi kötelezettségére és a kollektív felelősségre, amikor is a törvény szerint - a római decimatio mintájára - a falubelieket tízfőnként csoportosítva, abból egy főt „próbának” (tüzes vas hordozása vagy vízpróba) vetettek alá, ha a faluban lévő (üzletszerűen tevékenykedő) tolvajokat nem tudták megnevezni.

### **A közösségi kényszerítéses modell összefoglalása**

A fent bemutatott tények alátámasztják, a közösségi kényszerítéses modell mint rendvédelmi modell, Európában általánosan elterjedt modellnek vehető. A tízes számrendszeren alapuló felelősségi rendszer egyértelműen megjelent Angliában és Magyarországon, minden forrás arra utal, hogy a Frank Birodalom területén is ez volt a szervezési elv. Szintén azonos a „Wergild” alkalmazása, a száli frank törvények recipiálása több más helyen is észlelhető (trónutódlás, királyi követek). A fentiekre alapozva állítom, hogy a kora középkorban az európai rendvédelem a nagyobb államokban (Magyarország Európa harmadik legnagyobb önálló királysága volt akkoriban és nagyhatalomnak számított) ugyanazon modellt követte, tehát a Brit-szigetek és Európa többi része között e tekintetben nem volt eltérés.

## **Kora újkor –a korai rendőrségi modell**

### **A korai rendőrségi modell áttekintése**

A korai rendőrségi modell először a városokban jelent meg és csak néhány országban került sor törvényi illetve rendelet útján történő központi szabályozására. Ugyanakkor pont ezek a viszonylag kevés példa az érdekes számunkra, mert a források szerint az önálló települési rendvédelmi testületek ezekkel szemben nagyon alacsony hatékonysággal funkcionáltak. A városok jellemzően nem szerettek sok pénzt költeni a korai rendőrségek fenntartására és a meg nem fizetett tisztségviselők közül sokan korrumpálódtak. Az, hogy csak az adott település vagy tartomány (megye) közigazgatási határára belül járhattak el, kifejezetten hátráltatta az eredményes bűnüldözést.

### **A korai rendőrségi modell Angliában**

A 13-14. századi Angliában az addig közösség által ellátott rendvédelmi funkciókat fokozatosan centralizálták, ennek eredményeképpen megszületett az egyik legkorábbi rendőrségi törvény, az 1285. október 08-án I. Edward király által szentesített winchesteri statútum. A törvény 1286. húsvétján lépett hatályba, ettől fogva már a lakosság rendvédelmi feladatokra mozgósítását csak végszükség esetén lehetett elrendelni, a rendvédelmi feladatokat (a béke őrzését) azonban még a shire-reeve látta el. A shire reeve a mi terminológiák szerint megyei rendőr-főkapitány és megyei törvényszéki bíró volt egy személyben (később ő lett a sheriff), feladatait a törvény által alá rendelt watchmen (őrök) és constables (felügyelők) útján látta el (utóbbiak, bár egyre ritkábban, de a tithinget még mindig igénybe tudták venni). Ennek a feladatnak az átvételére 1326-ban létrehozták a justice of the peace tisztséget, akik rendészeti, igazságszolgáltatási és a rendészetten túli közigazgatási feladatokat láttak el, hatáskörüket az uralkodótól származtatva (nevüket az ír rendőrség megnevezése a mai napig őrzi: Garda Síochána azaz a béke őrzői). Rövid átmenet után 1361-re megszűnt a közösség lakóinak kötelező rendvédelmi tevékenysége és a kötelezettség a helyhatóságra szállt át, amely ennek a justice of the peace révén tettek eleget.

Angliában a korai rendőrségi modellel párhuzamosan egyébként egy, leginkább korai polgárőrségi modellbe sorolható, kvázi magánbiztonsági rendszer is elkezdett kialakulni, amelynek keretében a bűncselekmények során kárt szenvedett lakosok a „stipendiary” azaz fizetési rendőrséghez fordulhattak, akik afféle fejedelmeként indultak a tolvajok nyomába és a visszaszerzett javak mennyiségétől függően jutalmat kaptak. Természetesen e szolgáltatás keretében nagyon elharapózott a korrupció, a fizetett magánrendőrök gyakran összejátszottak a bűnözőkkel. A Jonathan Wild nevű bűnöző által vezetett bűnszervezet például szisztematikus munkamegosztásban végezte a vagyontárgyak ellopását és szabott áron az eredeti tulajdonosoknak visszavásárlásra felajánlását a magánrendőrökön keresztül, természetesen a konkurencia maximális elnyomása mellett. Végül legalább hét éves sikeres működés után a szervezet 1725-ben egy tömeges kivégzés keretében került felszámolásra. A constable és a watchmen az új tisztségviselő beosztottjaként látták el a feladatukat. Egyes kutatások szerint a shire reeve tisztsége teljesen megszűnt, más források szerint a feladatokat megosztották egymás között, megint más kutatók azt állítják, a shire reeve a justice of the peace beosztottja lett. Mivel a constable továbbra sem kapott fizetést, a watchmen pedig szinte csak természetbeni ellátást kapott, rendkívül kevesen vállalkoztak a feladatra, gyakorlatilag sokszor csak idős vagy munkaképtelen embereket tudtak toborozni. Ennek megfelelően hatékonyságuk nagyon alacsony volt.

Annak ellenére, hogy már 1730-ban törvényt fogadtak el a településeket fizetett önkormányzati rendőrségek (watchmen and constables) átszervezésére és megerősítésére, a magánrendőrség, mint rendszer végleges megszüntetésére azonban csak a 19. században, konkrétan az 1829-es rendőrségi törvény bevezetésével került sor, amely elsősorban a francia minta (késői rendőrségi modell) megfelelő átvételét célozta. E törvény egyes szakaszai a mai napig hatályosak, és a „constabulary” rendszert megreformálva a korai rendőrségi modellt felváltották a késői rendőrségi modellel, amely napjainkig is működik.

### A korai rendőrségi modell Franciaországban

A 13. századi Franciaországban, Szent Lajos 1254-es törvényével szintén megjelent a „chevalier du guet et commissaires au chatelet” azaz a „watchmen” francia megfelelője (sőt nem egyértelmű, hogy e tekintetben ki vette át kinek a megoldását, személyes véleményem hogy ez a modell valójában normann eredetű), valamint a „connétable” ami gyakorlatilag az angol szó francia megfelelőjeként egészen 1547-ig volt aktív. Feladatuk a városok rendjének biztosítása volt. Komoly különbség ugyanakkor, hogy szolgálataikért fizetést és megfelelő fegyverzetet kaptak. Nem összekeverendő a főlovászmester azaz „connétable” udvari tisztségével, bár e tisztség birtokosán rangjánál fogva utasíthatta „connétable” körbe tartozó tisztségviselőket (a főlovászmesteri tisztséget magát majd csak Richelieu bíboros abszolutista törekvései során szüntetik meg). Bár ki kell emelni, hogy 1337-ben, a százéves háború elején beintegrálták őket a katonaságba, I. Ferenc király uralkodása alatt (1515-1547 között) pedig összevonták a Maréchaussée-val, a szervezet ténylegesen végig önállóan tevékenykedett (még ha nem túl sikeresen is). Ugyanakkor 1667. március 15-én XIV. Lajos király ediktumával Európa akkori legnagyobb városában, Párizsban létrehozták Surreté néven a városi rendőrséget és a fővárosi rendőr-főkapitányi posztot (lieutenant général de police azaz rendőr altábornagy). Ez azonban még nem tekinthető késői modellnek, egyrészt az egyenruha hiánya miatt másrészt pedig kezdetben összesen 44 fővel dolgozott a szervezet, ami azt jelentette, hogy a már akkor milliós városban vagy tehetetlen volt, vagy erőteljesen támaszkodott más rendvédelmi szervre, esetleg a lakosságra. Érdekességképpen jegyezném meg, hogy a rendőr szó francia megfelelője egy angol könyvből ered, ahol eredetileg „polles” néven szerepelt az 1215-ös Magna Charta külföldre utazásra és külföldiek rendészetére vonatkozó, 42. szakaszába foglalt szabályozása (az ország elhagyásának jogának megvonása államérdekből) eredeti latin szövegének angol fordításaként. A testületet többször átszervezték, 1699-ben hatáskörét az egész országra kiterjesztették, 1709-ben létszámemelést hajtottak végre, majd a francia forradalom idején átalakították. Végül 1829. március 12-én egy kormányhatározat e szervezet bázisán hozta létre a „sergents de ville” azaz városi őrmester beosztás megalapításával az első egyenruhás rendőrséget, amivel a modell átlépett a késői rendőrségi modellek közé.

### A korai rendőrségi modell Magyarországon

Érdekes, hogy talán az intézményt legtovább korai formájában megőrző ország talán éppen hazánk volt, ahol kezdetben a poroszlók, majd a csendbiztos irányítása alatt a strázsamester vezetésével a vármegye pandúrcjai illetve hajdúi járőröztek, elsősorban a nagyobb településeken és környékükön. Feladataik rendkívül szerteágazóak voltak: a rend fenntartásán kívül például kötelességük volt a városkapuk forgalmának ellenőrzése, városba érkező idegenek (nemzetiségtől függetlenül) elszámoltatása, tűzoltás, erkölcsrendészet, büntetés-végrehajtás, piacfelügyelet, futár és hírnök feladatok. A török uralom és az ország közjogi állapota miatt azonban sokáig nem volt központi szabályozás, az erre vonatkozó királyi rendelet 1701. május 17-én kelt, a rendvédelem vármegyei hatáskörbe adása gyakorlatilag megegyezett a korábban említett winchesteri statútummal és tulajdonképpen semmi egyéb nem történt, mint az eddig szükségből teljesített vállalás innentől kötelező feladat lett. Valószínűleg a tatárjárás majd a török hódoltság miatt maradt el hazánk rendvédelmének fejlődése az európai színvonaltól, mely háborús időszaknak hasonló hatásai lehettek, mint a népvándorlásnak. Emiatt fordulhatott elő, hogy a korai polgárőrségi modell és a katonai rendészeti modell is csak a 16. században jelent meg hazánkban, illetve hogy a korai rendőrségi modell nagyon sokáig, a XIX. század végéig fennmaradt, még a késői rendőrségi modell 1840-es első magyarországi megjelenése után is. Pécsen például egyes kutatások szerint a török kiűzése után, 1686 őszén kezdték el megszervezni a rendőrséget, és 1714-es adatok szerint a város 2500 lakosára (és a városhoz tartozó földekre) 18 rendőr jutott, amibe már a rendőrkapitány

(komisszárius) és a segédszemélyzet (3 futár továbbá 1 fő akinek kizárólagos feladata a kiutasított kéjnök városból történő kikísérése) is beletartozott. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy napjainkban például 1 fő tényleges hivatásos állományú magyar rendőrré kb. 400 magyar állampolgár jut (és akkor az országban tartózkodó külföldiekkel nem számoltunk), habár a korszerű hírközlési és közlekedési eszközök ezt részben ellensúlyozzák, tehát a mai arányszámok szerint a XVIII. század eleji Pécsre 18 helyett 6-7 rendőr jutna. A modell meghaladásának késleltetésében nagy szerepet játszott a török megszállás, a Rákóczi-szabadságharc és az 1848-as forradalom és szabadságharc, sőt az 1867-es kiegyezés is. A Habsburg-hatalommal szemben ugyanis a hagyományok, a „történelmi alkotmány” ápolása az ellenállásnak és az identitás őrzésének egyik formája volt. Ezen ellenállás bástyáiként pedig a vármegyék funkcionáltak, amelyek ebből eredően ragaszkodtak a korai rendőrségi modellhez. Mire a modell nyilvánvalóan meghaladottá vált, 1840-ben sikerült felállítani a mezei rendőrséget, de a rövidesen kitörő 1848-as forradalom és szabadságharc derékba törte a reform lendületét, akárcsak a leverését követő Habsburg uralom. A kiegyezésnél pedig elvi kérdés volt az egyébként azóta nyilvánvalóan elavult modell visszaállítása, ami katasztrofális következménnyel járt, a közbiztonság tovább romlott (a szabadságharc leverésétől a kiegyezésig a lakosság az elnyomás elleni lázadésképp támogatta a törvényt kívülieket), a betyároknak már a lakosság is egyre kevésbé a hőst, sokkal inkább a rablót látta. A csendbiztosok és a helyi rendfenntartó erők, sőt a helyi vezetők egy része is alacsony fizetésük és érintettségük okán továbbra is összejátszottak a betyársággal. A modell megmentésének utolsó kísérleteként királyi biztosokat küldtek a legproblémásabb területekre, közülük a leghírhedtebb Ráday Gedeon volt, 1869 és 1873 közötti működése során 888 letartóztatottból 415 meghalt a börtönben, miközben az aradi delegált bíróság csak 16 embert ítélt halálra. Az embertelen bánásmód miatt a fogva tartottak halálozási aránya 1870-ben a 42,2%-ot is elérte, az áldozatok között volt újszülött csecsemő és édesanyja is. Ugyanakkor a megbízatása lejárta után a közbiztonság hamar ismét a korábbi szintre romlott, mert hiába fogta el Rózsa Sándort, Bajdor Jánost illetve elfogás közben emberei megölték Macsvánszkyt, a mögöttük lévő orgazda hálózatot nem sikerült felszámolni.

### **A korai rendőrségi modell összefoglalása**

A korai rendőrségi modell nem csak azért volt korai, mert első kísérletnek számított a rendőrségek valamilyen formában történő létrehozására. Azért is korainak tekinthető, mert a társadalmi és technikai feltételek csak a nagyvárosokban voltak megfelelőek a sikeres működésükhöz. Ekkora már a város és a vidék kettészakadt, távolodni kezdett a városokban élők és a vidékiek értékrendje, társadalomszerkezete. Angliában emiatt ugyanolyan kevésbé volt hatékony, mint Franciaországban vagy Magyarországon. Itt történt meg először, hogy a problémára más-más választ adott a három vizsgált állam. Anglia és Franciaország ugyan egy időben vezette be a késői rendőrségi modellt, de Franciaország a közben katonai rendészetből kifejlődött korai csendőrségi modelljét párhuzamosan alkalmazta, majd szintén modernizálta. A francia mintában a városokban a rendőrség, a vidéken a csendőrség látta el a rendvédelmi feladatokat. Magyarországon a török hódoltság miatt megroppant a társadalomszerkezet, megrekedt a fejlődés, majd később az idegen uralom szimbólumává vált és ez katasztrofális következményekhez vezetett. A rendvédelem fejlődésében nem a kontinentális és az angolszász vonal vált el egymástól, hanem hazánk maradt le, kiesve abból a folyamatból, amelyben eddig fej-fej mellett haladt Európa többi részével.